

TRANSFORMACE ŠKOLSTVÍ A PROFESIONALIZACE UČITELSTVÍ

Vladimír Krejčí

Pedagogická fakulta Ostravské univerzity

Transformace vzdělávacích soustav je celosvětová potřeba. Je jí myšleno změnám technologií současných postindustriálních společností a proudění duchovní kultury, prolínání a globalizace společenských problémů, např. problémy míru, plurality, demokracie a humanizace.

V postkomunistických zemích pojem transformace je navíc chápán jako systemová změna hodnot vzdělávacích obsahů i přístupů k procesům učení, které zaručují efektivitu potřebných změn. Jde spíše o odstranění kontinuity vývoje posledních desetiletí, přechod od ideologických obsahů k obsahům odborným a profesním.

V obou případech se zdůrazňují podstatné systémové změny, které předpokládají delší časové období a zároveň přísné strategie, opírající se o teorii i empirické výzkumy podmínek umožňujících projekty integrativního charakteru, kde systémové změny započnou ihned a rozrůstají se do postupných fází. Předpokladem je vysoká odbornost a profesionalita, schopnost postihnout klíčové problémy a rizika a řešit je s pomocí experimentálních metod, tvořivosti v oblasti technologické i organizační. Je pozitivním jevem, že jak projekty, tak jejich realizace získávají podporu jak v oblasti výzkumné kapacity, tak vytvářením podmínek pro úspěšnou realizaci výchovně vzdělávacích alternativ jak v oblasti makrosystému, tak mikrosystému.

Negativními důsledky jsou provázány projekty, které preferují jen některé prvky složitého systému výchovy a vzdělávání. Jednou je to struktura obsahová, podruhé organizace a technologické prvky a inovace, jindy hodnocení, nebo některé jeho formy.

Sledujeme-li současné dění ve školství, uvědomujeme si velkou neprehlednost, rozporuplnost v působení na veřejnost.

Vše se komplikuje mnohdy nekompetentním rozhodováním při řešení problémů. Tím také nejčastěji dochází k dílčím, zpravidla nesystémovým změnám, které oslabují, či destruuji celý systém. Diskuze o školské politice státu, o nedostatečné legislativě, koncepčnosti státních orgánů ve spolupráci s odborníky atd. nemůže vést k funkčním změnám, a tím k vyřešení podstatných problémů.

Diskuze je samozřejmě nutná, ale musí vyústit v rozhodnutí, které funkčnost a systém posílí, nebo jej podstatně změní.

Připustit např. pochybnosti o nutnosti školní inspekce znamená makrosystém zcela destabilizovat. Dominování ustálených pojmů tradiční, alternativní, přičemž alternativní je chápáno jako dobré, kdežto tradiční opět jako špatné. Prošel jsem za svůj život jen tradičními školami, byly však mezi nimi rozdíly co do kvality žáků a

učitelů, tedy co do kvality celé školy. Jsou všechny tradiční školy špatné a alternativní dobré? Myslím, že máme dostatek faktů říci, že škála kvality je dána jinými faktory než typem školy. Ne každá škola je vhodná pro každého žáka, ne každý učitel je vzorem pedagogického taktu a profesionality. Čili řečeno již v kontextu naší úvahy. Mnohost forem není ještě ukazatelem kvality a profesionality hlavně tehdy, nerespektujeme-li požadavky odborné a profesionální v komplexu všech faktorů, které pedagogický pracovník či učitel musí respektovat.

Snažil jsem se naznačit, že hlavním brzdícím faktorem je kompetence pedagogická a didaktická, že profesionalita pracovníků jak v řídicí sféře, tak v jednotlivých školách je nesystémovost, společenská etika, malá sebekontrola a seberegulace.

Často slyšíme, že naše školství je stále stejné, je to ovšem optický klam informačních toků jednostranně hodnocených. Na druhé straně nevidíme podstatných změn společenských, což je opět optický klam vytvářený pouze individuální zkušeností.

Podstatná je však vlastní atmosféra ve školách, ve třídách, mezi žáky, v učitelských sborech a vůbec v úrovni spolupráce a kooperativnosti. Malá citlivost k seberealizaci dobrých učitelů, dobrých škol je hlavní příčinou nespokojenosti v řadách učitelů. Tato nespokojenost vyplývá z veliké části z nesystematického posuzování kvality pedagogické a didaktické práce učitele, řídicí práce ředitele, ale i práce školských úřadů a školské inspekce.

Na základě této úvahy bych chtěl ukázat na předpoklady pozitivních faktorů, které zahrnují systémovost pedagogické kompetence, jak jsem ji za svou profesionální dráhu vnímal a snažil se využívat:

1. Zodpovědnost při výběru učitelské či pedagogické profese. Vyhodnocení motivů volby už pro studium pedagogické dráhy. Otázka je zde, zda lze vyžadovat od devatenáctiletých maturantů pevné rozhodnutí pro tak složitou profesi. Zaměření na vytvoření systému přijímacího řízení není sice jednoduché, ale je nutné. Vyžaduje týmovou spolupráci všech, kteří se na vzdělávání a přípravě učitelů podílejí.
2. Stabilita profesní dráhy - hledání a nacházení optimální seberealizace, schopnost překonat deziluze pedagogických profesí.
3. Vnímavost, znalosti a schopnosti komunikace v sociálním a společenském prostředí. Počátkem je vlastní rodina a prostředí, v němž adept pedagogické profese žije.
4. Získávání schopnosti racionálně se učit a zkonalovat programově a systematicky, školu vnímat jako prostředí poskytující tyto možnosti.
5. Sebekritičnost, sebeúcta, kooperativnost v práci.
6. Dovednost analyzovat systém, v kterém působíme, jeho strukturu, kvalitu, možnosti a také omezenosti.
7. Dovednost projektovat a uskutečňovat systémy vlastní, inovované, nové a netradiční.
8. Schopnost dovést své záměry k reálnému cíli, nevzdávat se při neúspěchu, nepochopení, zášti nebo dokonce nepřátelství.

9. Umět hodnotit výsledky své i svých svěřenců pro hledání cesty k vyšším hodnotám a cílům.
10. Nepoddávat se zlu a věřit v dobro, neztrácet naději, že neúspěch je jen fází budoucího úspěchu a vědomě neublížovat lidem kolem sebe.

Jde o faktory subjektivní, které pokládám za rozhodující. Tím nelze zavírat oči nad faktory objektivními, které musíme jednak respektovat a jednak je měnit v pozitivní podmínky naší práce. Za tyto objektivní faktory považují:

1. Dobré sociální klima, vzájemná taktnost a ohleduplnost, dobrá spolupráce.
2. Zajištění materiální a finanční.
3. Získání prestiže ve společenské komunitě pedagogické i širší - veřejné.
4. Moci žít v zemi, kde jsem se narodil a kde jsem vypěl. Prožitky vlastních zkušeností se stávají jedním z důležitých objektivních faktorů.
5. Demokratický kultivovaný systém společenský.
6. Vyspělý systém výchovy a vzdělávání i celoživotního vzdělávání.
7. Pochopení a podpora nadřazených .
8. Racionální řešení problémů, rozporů, konfliktů.
9. Minimalizace sociálního a stavovského napětí.
10. Mírové uspořádání světa, soulad s přírodou a vesmírem.

Pokusil jsem se formulovat jakási desatera mikrosvěta a makrosvěta, která by měl obsahovat každý systém hodnot kultury, tedy i systém výchovně vzdělávací. Svou činnost a úsilí, chceme-li pracovat systémově, je proto nutno podrobovat často této faktorové analýze, tj. podrobovat hodnocení sebe sama, svého okolí, žáků, vedení, ale i rodičů, politiků, tedy těch, kteří vytvářejí náš mikro i makrosvět. Musíme se naučit hodnotit minulost, současnost, abychom mohli správně reflektovat potřeby naší budoucnosti. Myslím si, že česká pedagogická společnost by se měla stát organizací, která by sjednocovala nejen jedince, ale i instituce, které mohou a také chtějí přispět ke změnám, které budou v budoucnosti oceňovány tak, jak jsou v historii oceňovány činnosti a úsilí našich předchůdců.

Literatura

- Lewowicki, T.: Przemiany oswiaty. Wydawnictwo "Zak", Warszawa 1994.
- Tradycje i perspektywy edukacji. Sborník pod red. Z. Jasinskiego. Uniwersytet Opolski, Opole 1994.
- Europa in der schule. Bundeszentrale für politische Bildung. Band 243, Bonn 1986.
- Edukacja w procesie przemian cywilizacyjnych i kulturowych. Cz. III., Uniwersytet Opolski, Opole 1995.
- Zdroje a základy duchovních hodnot současné české společnosti. Sborník, SPgŠ Krnov, Krnov 1993.
- Duchovní hodnoty současné české společnosti. Sborník, SPgŠ Krnov, Krnov 1994.

Europa im Unterricht. Eine neue Dimension in der Bildungsarbeit. Europahaus Eisenstadt 1994.

Gesellschaften im Wandel - Herausforderungen an die Pädagogik. Technische Universität Berlin, Berlin 1992.

Erziehung nach Auschwitz. Hrsg. N. H. Weber, H. F. Ratkenow. Centaurus, Pfaffenweiler 1989.

Doc. PhDr. Vladimír Krejčí, CSc.

Hlavní tř. 895

708 00 Ostrava - Hrabůvka